

Przedruk artykułu (za zgodą autorki), który ukazał się w warszawskiej wkladce do 32 numeru Gościa Niedzielnego z 10 sierpnia 2003 r.

Alicja Wysocka

Skarbnice w sieci

W której bibliotece można znaleźć poszukiwaną książkę? Gdzie szukać literatury o cudownym medaliku, muzealnictwie kościelnym czy antyklerykalizmie? Czy wybrany przez nas temat pracy magisterskiej lub doktorskiej jest naprawdę oryginalny i jedyny?

Na te często stawiane pytania do niedawna trudno było znaleźć szybką odpowiedź, ale od kiedy jest internet nic już nie jest jak dawniej. A jednak nawet w okazałych zasobach www lepiej nie szukać na oślep. Dobrze jest znać kilka przydatnych adresów.

Ambitni pasjonaci

Od kilku lat na stronie www.fides.org.pl można przejrzeć bogate zbiory ponad 90 bibliotek kościelnych w Polsce. Razem to kilkaset tysięcy książek i innych woluminów. Wystarczy wystukać tytuł lub słowo w tytule, albo nazwisko autora, albo tylko interesującą dziedzinę wiedzy. Komputer poszuka i wyświetli na ekranie potrzebne informacje. Jeśli będzie to konkretna książka, pojawi się specjalna metryczka z opisem bibliograficznym. Tym, co różni ją od papierowej kartki z katalogowej szufladki, jest przede wszystkim informacja, w której z ponad 90 skomputeryzowanych bibliotek można wypożyczyć tę książkę.

Pierwsza narada pracowników bibliotek kościelnych na temat komputeryzacji i współpracy odbyła się już w czerwcu 1991 r. Inicjatorem spotkania był ówczesny dyrektor biblioteki

warszawskiego seminarium duchownego ks. Krzysztof Gonet. Przyjechali bibliotekarze reprezentujący 48 spośród ok. 120 dużych bibliotek kościelnych w całej Polsce. Powołano grupę inicjatywną dla powstania Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES, której podstawowym celem była komputeryzacja bibliotek i stworzenie wspólnej bazy danych. Żeby to było możliwe zalecono bibliotekom kościelnym korzystanie z jednolitego formatu danych katalogowych (chodziło o format MARC-BN) oraz stosowanie programu bibliotecznego MAK (Małe Automatyczne Katalogi), stworzonego przez pracowników Biblioteki Narodowej. Szybko postępowała komputeryzacja poszczególnych placówek. W pionierskim zapale planowano powołanie komisji tematycznych dla rozwiązywania problemów z formatowaniem danych, opracowywaniem indeksów i stworzeniem centralnego katalogu. Ambitnym planom przeszkodziła szara rzeczywistość, czyli brak czasu pracowników, przeciążonych pracą we własnych bibliotekach i brak funduszy. Pod tym względem niewiele się zmieniło nawet po rejestracji federacji w 1995 r. i zatwierdzeniu statutu przez Episkopat Polski. Skromne środki muszą zapewnić składki bibliotek członkowskich (70 zł. od biblioteki na rok), niewielka działalność gospodarcza stowarzyszenia oraz niewielkie granty od Komitetu Badań Naukowych. Od dwóch lat FIDES otrzymuje pomoc sekretarza generalnego KEP, bp. Piotra Libery, który dofinansowuje udział przedstawiciela federacji w corocznym spotkaniu europejskiego stowarzyszenia bibliotek teologicznych BETH. Dziwi zupełny brak wsparcia dla federacji ze strony katolickich uczelni.

Brak pieniędzy dla bibliotek i ich federacji to przede wszystkim wynik braku uznania dla pracy i roli bibliotekarzy. Świeccy pracownicy uciekają z bibliotek, bo są źle opłacani, a osoby duchowne często przesuwane są do innych zajęć. Dobrze obrazują to słowa jednego z członków federacji: „Często, kogoś kto dobrze pracuje w bibliotece i wyszkolił się w pracy na komputerze, przenosi się do pracy kuchni”.

Inicjator FIDES-u ks. Gonet działalność stowarzyszenia podsumowuje w ten sposób:

- Szkoda, że tak często spotykamy się z niezrozumieniem. To, co robimy jest wynikiem własnej inicjatywy. Nikt nas do tego nie popycha, nikt nas nie zachęca. My po prostu chcemy to robić bo bardzo nam zależy, aby nasze biblioteki były nowoczesne i dobrze obsługiwały czytelników.

W tym kontekście warto przytoczyć słowa Jana Pawła II, który podczas poświęcenia biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego powiedział m.in.: „Biblioteka jest instytucją, która samym swoim istnieniem świadczy o rozwoju kultury. Jest ona bowiem skarbnicą piśmiennictwa, przez które człowiek wyraża swój zamysł twórczy, inteligencję, znajomość świata i ludzi (...). W systematycznie prowadzonym księgozborze do starych rękopisów i inkunabułów dodawane są nowe książki i pisma. Wszystko to zaś razem jest wymownym znakiem jedności kolejnych pokoleń, które z różnorodności czasów i kwestii tworzą wspólne patrymonium kultury i nauki. Biblioteka jest więc szczególnie świątynią twórczego ducha ludzkiego, który odzwierciedla owo Boże tchnienie, jakie towarzyszyło dziełu stworzenia świata i człowieka”.

FIDES dotrzymuje kroku

Sieć bibliotek kościelnych tworzą biblioteki wyższych uczelni katolickich (ale poza KUL-em, który wycofał się z prac po rejestracji stowarzyszenia), biblioteki diecezjalnych i zakonnych seminariów duchownych oraz duże biblioteki zakonne. Członkami stowarzyszenia mogą być osoby fizyczne – oficjalni przedstawiciele bibliotek. W sytuacji dużej rotacji pracowników bibliotek rodzi to określone trudności.

- Ciągłe pracujemy z nowymi ludźmi, ponieważ duża część osób odchodzi z bibliotek, kiedy znajdzie lepiej płatną pracę i wtedy musimy zaczynać szkolenia i współpracę od nowa – martwi się ks. Gonet.

Na mocy zawartego w 2001 r. porozumienia FIDES z Biblioteką Narodową federacja podjęła się prowadzenia autoryzowanego serwisu programu MAK, pomaga w jego instalowaniu, prowadzi szkolenia, także dla bibliotek niekościelnych. Do tej pory tej jednoosobowej komórce FIDES-u udało się przeprowadzić 16 szkoleń dla ponad 80

bibliotekarzy z całego kraju oraz wiele nowych instalacji komputerowego programu. Dochód z tej działalności przeznaczony jest na potrzeby stowarzyszenia.

Mimo trudności FIDES ma duże osiągnięcia. Wspólny-centralny katalog komputerowy bibliotek uczestniczących dostępny jest w internecie i na CD-ROMie. Od 1995 r. co pół roku ukazuje się Biuletyn FIDES. Obecnie trwają prace przygotowawcze do przejścia z krajowego formatu MARC-BN na międzynarodowy format o nazwie „MARC 21”. Już niedługo będą w nim pracować wszystkie skomputeryzowane biblioteki w Polsce. FIDES od wielu lat współpracuje ze Stowarzyszeniem Europejskich Bibliotek Teologicznych BETH.

- Kilka lat temu w Krakowie odbywało się spotkanie polskich i europejskich bibliotekarzy kościelnych. Na to spotkanie niemieccy goście przywieźli na CD-ROMie trzecie wydanie swojej bazy danych. My również mieliśmy trzecie wydanie naszego elektronicznego katalogu. Jeśli chodzi o komputeryzację FIDES dotrzymuje kroku bibliotekom europejskim, pomimo naszego ogólnego opóźnienia w innych dziedzinach – cieszy się ks. Gonet.

Piotr Latawiec, dyrektor należącej do FIDES biblioteki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, dodaje: - Na naszej uczelni gościł kilka lat temu dyrektor ATLA (Amerykańskiego Związku Bibliotek Teologicznych – przyp. red.). Proponował swoje usługi w komputeryzacji zbiorów i katalogowaniu, przekonany że my jeszcze nic na ten temat nie wiemy. ATLA miała właśnie doświadczenia z pomocą w komputeryzacji bibliotek w RPA w Afryce. Jakże duże było jego zdziwienie, gdy pokazaliśmy mu własne bazy danych i ich dostępność w internecie.

Biblioteka UKSW od 12 lat dysponuje podwójnym katalogiem: kartkowym (papierowym) i elektronicznym. Ten drugi nie obejmuje jeszcze całości zbiorów. Skończyły się jednak czasy, kiedy na wypożyczenie książki czekało się kilka dni, bo magazyny były w salach wykładowych i magazynier czekał na przerwę między wykładami, żeby móc wyjąć coś z szafy. Od nowego roku akademickiego będzie można wypożyczać książki przez internet. Około 900 zabytkowych woluminów zostało

wyselekcjonowanych do opracowania ich wersji elektronicznej, czyli digitalizacji. Dumą biblioteki jest słownik haseł przedmiotowych, tworzony przez Wojciecha Stefańskiego. Bardzo często z tego słownika korzysta Biblioteka Narodowa przy opracowywaniu haseł do Przewodnika Bibliograficznego.

Tezaurus to przyszłość

Jakie są kierunki działań FIDES na najbliższe lata?

Obecny Przewodniczący Zarządu FIDES, ks. dr Jerzy Witczak - dyrektor biblioteki Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu informuje o najbliższych planach działalności federacji. Obejmują one oprócz konwersji baz danych (z MAK-a na MARC-a 21), stworzenie tezaury (słownika) słów kluczowych z teologii i nauk kościelnych. Jest to niezwykle potrzebne narzędzie dla bibliotekarzy dla opracowywania indeksów piśmiennictwa teologicznego, a czytelnikom do wyszukiwania publikacji. Aby czytelnik mógł łatwo znaleźć książkę na interesujący temat, jej treść musi najpierw być opisana w katalogowej metryczce. Odpowiedzialnym za stworzenie tezaury jest ks. dr Piotr Klimek, biblista z Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie. Na internetowej stronie FIDES-u można już zobaczyć fragment tezaury w wersji studyjnej. Celem tezaury jest jak najszersze udostępnienie polskich publikacji teologicznych na świecie. Istnieje oczywiście bariera językowa, ale można ją zminimalizować tłumacząc tezaurus na inne języki. Wtedy polskie książki zaczęłyby funkcjonować w obiegu międzynarodowym. Ks. Witczak podkreśla też znaczenie decyzji Prymasa Polski, który oddelegował ks. Krzysztofa Goneta do pracy ogólnopolskiej dla Federacji FIDES. Dzięki tej decyzji Federacja po raz pierwszy ma swojego stałego pracownika i to otwiera nowe perspektywy jej działania.

OPINIE

Ks. Krzysztof Gonet, inicjator powstania FIDES, obecnie dyrektor Biura ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji FIDES

FIDES ma w swoich planach również digitalizację, czyli przenoszenie zasobów na nośniki elektroniczne. Biblioteki kościelne mają bardzo ciekawe zbiory i trzeba je pokazać. Jako pierwsze chcielibyśmy pokazać w internecie najstarsze, polskie tłumaczenia Biblii. To jest wkład polskiej myśli teologicznej do dziedzictwa światowego. „Pilotem” dla tego programu będzie digitalizacja polskojęzycznych psalterzy z XVI i XVII w. Prowadzimy rozmowy z NASK-iem, czyli Naukowymi i Akademickimi Sieciami Komputerowymi. Ta zasłużona dla powstania i rozwoju w Polsce sieci internet instytucja zamierza być sponsorem tego programu. NASK troszczy się aby w internecie było jak najwięcej wartościowych treści. Skarby bibliotek kościelnych chcieliby by pokazać w ramach portalu www.polska.pl, tak jak zaczęli już pokazywać skarby archiwów polskich. Dostęp będzie oczywiście bezpłatny.

Ks. dr Piotr Klimek, odpowiedzialny za opracowanie tezaurusu nauk teologicznych FIDES

Tezaurus nauk teologicznych to słownik obejmujący całość terminów z teologii i nauk kościelnych powiązanych znaczeniowo. Opracowując wersję studyjną opierałem się na doświadczeniach nieistniejącego już projektu tezaurusu wielojęzycznego europejskich bibliotek kościelnych. Pomysł jednak upadł z braku funduszy. Jeśli w Polsce uda się stworzyć dobry tezaurus i uda się go przetłumaczyć, to może stać się on podstawą tezaurusu międzynarodowego. Jestem pewien, że będzie duże zainteresowanie naszym dziełem. Nad tezauresem na razie pracuję sam, ale ze świadomością, że wkrótce potrzeba będzie nie tylko czasu, ale i pieniędzy, i ludzi. Niemniej to jest do zrobienia.

Piotr Latawiec, dyrektor biblioteki UKSW, Przewodniczący Komisji Rewizyjnej FIDES

Tak naprawdę to bibliotekarze do końca nie wiedzą, jakie książki wydaje się w Polsce. Wydawcy nie respektują obowiązku egzemplarza obowiązkowego. Do Biblioteki Narodowej wpływa mniej więcej 60 proc. produkcji wydawniczej. Dlatego uważam, że jednym z zadań FIDES-u powinno być gromadzenie egzemplarza obowiązkowego książek z dziedziny nauk kościelnych. Przynajmniej jedna z bibliotek zrzeszonych w Federacji powinna posiadać taki egzemplarz. Chciałbym, żeby nowo zbudowana biblioteka PAT w Krakowie, która może pomieścić kilka milionów woluminów, wzięła na siebie ten ważny obowiązek.